

rosok és a többi információs szakember etikai kódexét 2012 augusztusában fogadta el.

A kódex hat tematikus szakaszra tagolódik, melyeket egymás után részleteiben elemez. Az open access fogalmát alapelveként kezeli a tudományos irodalom és a kutatási eredmények publikálása kapcsán az „Open access és a szellemi tulajdon” szakaszban. Ez a szakasz az open access, open source és open license alapelveinek támogatását abból vezeti le, hogy a könyvtárhasználók számára az információkhoz való lehetséges hozzáférés a médiumtól és formátumtól függetlenül valósuljon meg. Ezzel etikai szempontból az open accesst egyértelműen könyvtári feladatként definiálja. A szakasz további részében a lehetséges gyakorlati megvalósítást konkretizálja a szerzők és egyéb alkotók szellemi tulajdonjogaira való hivatkozásokkal, valamint a licencek kezelésére, az információkhoz való hozzáférésre tér ki.

A három kódex összehasonlításánál egyedülálló a szellemi tulajdonra vonatkozó jogi alapelvek továbbfejlesztése érdekében a politikai lobbizásra való felhívás: a könyvtárosok és információs szakemberek bátorítsák a kormányokat, hogy a szelle-

mi tulajdon területén egyensúly alakuljon ki a jogtulajdonosok és a könyvtárak érdekei között.

Véggözetkeztetés

A német szakmai szövetség, az ALA és az IFLA szakmai etikai kódexe lényeges részeikben a nyílt hozzáférés alapjogának jelentésére alapoznak. Vagyis a könyvtárak partnerként lépnek fel az információhasználók és a jogtulajdonosok között és kiállnak a szellemi tulajdonjog mellett.

Egyedül az IFLA kódexe fejt ki konkrétan az open access etikai jelentőségét a könyvtárak szempontjából. Az IFLA által megfogalmazott vezérelvek az open access jelentőségét tekintve meghaladják a német etikai alapelvekben megfogalmazottakat. Ezért a német etikai kódex bővítése és átdolgozása mindenképp javallott. Mivel annak idején a „Berlini Nyilatkozat”-ban a német könyvtárak kiálltak az open access mellett, ezért az etikai kódex pontosítását is el kell végezniük.

/BOYER, Jens: Open Access – ein Aspekt ethischer Grundsätze? = Bibliotheksdienst, 47. köt. 3–4. sz. 2013. p. 231–238./

(Burmeister Erzsébet)

Egyetemi könyvtár állománya pénzügyi értékének meghatározása

Gyakran mondják, hogy a könyvtárak felbecsülhetetlenül értékesek, és ilyenkor az „értékes” fogalom részben kulturális, részben pénzügyi jelent. Ez a hozzáállás nyilván sok embernek, köztük különösen a könyvtárosoknak megfelelő és felsőoktatás-politikai szempontból is van értelme, de a mai társadalomban az „értékes” fogalom alatt gyakran csak a tényleges pénzügyi értéket értik. Ilyenkor az „értékes” fogalmat pontosabban kell definiálni, nem elégségesek az összehasonlítások („kevesebb”, „több”, „fontosabb”, „értékesebb”), mennyiségi adatokra van szükség (1000 euró, egy év).

Frankfurt (Oder) Viadrina Európa Egyeteme (Europa-Universität Viadrina = EUV) könyvtárának előírták, hogy határozza meg az egyetemi könyvtár szakirodalmának értékét. És az érték esetében nem a tudományos, történeti, művészi értékre, hanem a pénzügyi értékre gondoltak. Az alkalmas mérési módszereket is meg kellett ehhez a tevé-

kenységhez találniuk. Az épület, polcok, műszaki felszereltség értékére nem voltak kíváncsiak.

Nemcsak összegzéseket kellett végezniük, hogy mely években mennyit költöttek összességében, a könyvvizsgáló ugyanis nemcsak a plusz, hanem a mínusz számokat is akarta látni, azt is, hogy mennyit csökkent az állomány értéke a selejtezések, a már nem aktuális irodalom áresése, lopások vagy a redukálódó kölcsönzési számok miatt.

A könyvtár munkatársai olyan eljárást szándékoztak kidolgozni, amely nem túl munkaigényes és később is folyamatosan használható, mivel tudták, hogy az adatokat évente kell majd szolgáltatni.

A szövetségi tartományra vonatkozó speciális rendeleteket is figyelembe kellett venniük. A különböző német szövetségi tartományokban a vagyonyilvántartást érintő rendeletek meglehetősen kü-

lönböznek egymástól. Egyes tartományokban nincsenek ilyenek, másokban, ahol vannak, tartalmilag mások a rendeletek. Különbségek vannak abban is, hogy ki a tulajdonos: az önkormányzat, vagy a tartomány. Észak-Rajna-Vesztfáliában például a kezdő állomány(nyitókészlet) meghatározásához a legutolsó hat évben vásárolt könyvek beszerzési költségeit kell alapul venni, de más a rendelkezés Schleswig-Holsteinban stb. stb.

A Viadrina Európa Egyetemen lényegesen hosszabb időtartamra visszamenőleg számoltak és a meghatározott időtartamra nem csak egyszerűen összegezték az adatokat. A könyvtárban különböző dokumentumtípusaik vannak: monográfiák, folyóiratok és egyebek: adatbázisok, térképek, mikrofiche, CD-ROM, DVD. De ezeknek az egyéb dokumentumoknak éves növekedése az adatbázisokat és e-könyveket kivéve olyan szerény, hogy ezekkel nem foglalkoztak. Az adatbázisok, e-könyvek, online folyóiratok összességében szintén tetemes értéket képviselnek, de az értéküket másképp kell kezelni, mint a nyomtatott anyagokét. Ezért csak a monográfiák és folyóiratok értékét vették számításba, de ezeknél sem vették külön-külön az egyedi tételeket.

Értékbecslés

Az érték becsléséhez, az EUV megalapításának éve óta monográfiákra és folyóiratokra kiadott pénzüsségeket (csak dologi kiadások) vették alapul. Ezt az összeget szokták évente lejelenteni a pénzügyi osztályra is. Ilyenkor megadják a beszerzett monográfiák és előfizetett folyóiratok számát is. Az 1992-ben alapított Európa Egyetem esetében ez működik, de egy régebbi intézmény esetében komoly akadályokba ütközne kezdő évként az alapítás évét használni. Meg kell határozni egy másik „kezdőévet”, ami lehet pl. 25, 30 vagy akár 100 évvel azelőtt is.

Értékcsökkenés

Az értékvesztést értékcsökkenési leírással lehet megadni. A degresszív értékcsökkenési leírásból indultak ki, mert a dokumentumoknak mindig van maradványértéke. A legtöbb tudományterületen az információ értéke közvetlenül a kiadás után erősen, később jóval lassabban csökken.

Az Európa Egyetemen nincsenek ősnymtatványai, de azért van néhány meglehetősen régi és

ezért értékes könyve. Ezek nincsenek kiállítva az olvasóteremben, hanem egy elkülönített raktárban vannak elhelyezve, vagyis az olvasók nem férhetnek hozzá. Ezeknek az értéke nemhogy csökkenne, hanem nő az idő múlásával, vagyis értékcsökkenést ezeknél nem kellett volna alkalmazni. Mivel azonban ezeknek az értékes műveknek nem túl nagy a példányszáma, ezeket szintén nem vették figyelembe a kidolgozott eljárásnál.

A monográfiák éves értékcsökkenését 10%-kal, a folyóiratokét 20%-kal adták meg, hisz a folyóiratokban publikált kutatási eredmények az aktuális állapotot mutatják és az idő múlásával ez folyamatosan változik, a monográfiák viszont már a tartós, kiérlelt, hosszabb távon is helytálló eredményekkel foglalkoznak. A természet-, műszaki és orvostudományok területén ez a helyzet még inkább fennáll, de az Európa Egyetemen kizárólag a gazdaság-, jog- és társadalomtudományokat művelik.

A fentiekből kiderül, hogy az eljárást nem lehet akármilyen könyvtárra alkalmazni, mert erősen kötődik az ottani helyi viszonyokhoz. Lehet ugyan az EUV eljárásából következtetéseket levonni, de nem szabad egy az egyben átvenni.

A selejtezést több okból hajtják végre: fizikai értelemben vett elhasználódás, a használat csökkenése, vagyis tartalmi elhasználódás, leltározáskor feltárt hiányok. Az érték meghatározásnál abból indultak ki, hogy a selejtezés különböző típusai folytán beálló értékcsökkenés és a már nem aktuális irodalom áresése is benne van az értékcsökkenésben. A selejtezéseket azért említendő, mert a könyvtárosok azt hiszik, hogy a selejtezés jelenti az állomány értéke csökkenésének legfőbb elemét. De mint kiderült, ez nem igaz. Az Európa Egyetem esetében olyan kis részt tett ki a selejtezési veszteség, hogy külön nem is kellett kiszámítani, csak egy összegben besorolni az értékcsökkenési leírásba.

A végső soron kialakult képlet:

$$UB = \sum_{y=1992}^m (AM_y * 0,9^{(m-y)} + AZS_y * 0,8^{(m-y)})$$

ahol

AM_y: y évben a monográfiákra kiadott összeg

AZS_y: y évben a folyóiratokra kiadott összeg

m: a beszámoló éve

A monográfiák kiadásainál a „0,9” tényező a 10%-os értékcsökkenési leírásból származik, a folyóiratoknál ugyanez „0,8”.

Magától értetődik, hogy a helyi adottságok függvényében ezek a tényezők magasabbak, illetve alacsonyabbak lehetnek és a selejtezés nem mindenképp számítható bele egy összegként az értékcsökkenési leírásba.

A fentebbi számítás kísérő jelensége az is, hogy a képlet alapján kalkulálható milyen éves összegre van szükség az állomány értékének megőrzéséhez az adott könyvtár esetében.

/KLAUß, Henning: Zur Ermittlung des finanziellen Wertes von Medieneiner Universitätsbibliothek. = Bibliotheksdienst, 47. köt. 5. sz. 2013. p. 315–322./

(Burmeister Erzsébet)

Zajongás a könyvtárban: játszóprogramok az egyetemi könyvtár népszerűsítése és megismertetése érdekében

Egy 2008-as felmérés [1] szerint az amerikai tinédzserek szinte mindegyike (97%) rendszeresen játszik számítógépes játékokkal. Egy másik jelentés [2] pedig arra hívta fel a figyelmet, hogy a játékra alapozott tanulás egyike annak a hat területnek, amelyek jelentős hatással lesznek a felsőoktatásra az elkövetkezendő években. Az egyetemi könyvtáraknak is érdemes kihasználniuk ezeket a tendenciákat az új felhasználók toborzására, a szolgáltatásaik megismertetésére, és az egyetemi polgárok közötti közösségi érzés erősítésére.

A szakirodalomban szaporodnak a játékok könyvtári célú hasznosításáról beszámoló publikációk. A *Carthage College* munkatársai például kincsvadászatot szerveztek a könyvtárban. A *Fresno State University* néhány könyvtárosa és diákja szintén könyvtár-orientációs célra egy online játékot készített, amit az egyetem kurzuskezelő rendszerében érhetnek el a hallgatók. Sikeres kísérletek történtek a könyvtári és információs írástudás oktatása terén is: például a *University of Alabama* könyvtárosai különféle közösségi médiaalkalmazásokkal egy alternatív valóságjátékot kreáltak. Ugyancsak jó eszköznek bizonyultak a számítógépes játékok a könyvtár-népszerűsítő nyílt napokon. A *D. H. Hill Library* – a tanulóteremben állandóan rendelkezésre álló játékgépek mellett – külön eseményeket is szervez a játszani szerető egyetemistáknak: többek közt *Madden NFL* videojáték-versenyeket és LAN-partikat, vagyis többszereplős játékokat a helyi hálózaton. A *Z. Smith Reynolds Library* nyílt játéknapokat, pontosabban -éjszakákat kínál az elsőéveseknek. Ezek az alkalmak nemcsak arra jók, hogy a diákok megismerkedjenek egymással és a könyvtárral, hanem a könyvtárosok is jobban megismerhetik ilyenkor a felhasználóikat, így jobb szolgáltatásokat tudnak nyújtani nekik. Több

könyvtárban gyűjtik is a számítógépes és videojátékokat, a konzolokat és egyéb játékgépeket. *Harris* és *Rice* 2008-as könyvükben [3] sorra veszik mindazokat a területeket, ahol a játékok és a könyvtárak világa érintkezik.

Jelen cikk szerzői a *Lawrence University* bölcsészettudományi iskolája szakkönyvtárának e téren szerzett tapasztalatairól számolnak be. A *Seeley G. Mudd Library* a rendezvényein már korábban is használt különféle táblás játékokat és rejtvényeket, de 2009-től a könyvtár intenzívebben kezdett el kifejezetten olyan programokat szervezni, amelyeknek a játék áll a középpontjában. Ezekkel egyrészt a kampuszon belüli közösségi életet szeretnék élénkíteni, másrészt felhívni velük a könyvtárra azoknak a diákoknak a figyelmét is, akik maguktól nemigen keresnék meg azt.

Partnerség

Ahhoz, hogy egy ilyen esemény sikeres lehessen, és hogy minél több diákhoz eljusson a híre, érdemes partnereket keresni a szervezéshez. A könyvtárosok önmagukban nem biztos, hogy ki tudják választani azt aktuálisan legnépszerűbb játékokat és nem ismerik azok pontos szabályait, illetve a működés módjukat. A témában megjelent publikációk közt többféle együttműködésre is lehet példát találni. Volt, ahol a könyvtár a Diákirodával szövetkezett, máshol a számítóközpontot, a sport- vagy a kollégiumi szervezetet, vagy éppen egy hallgatói játékklubot vonták be az előkészületekbe és/vagy a lebonyolításba. Ha sikerül megnyerni segítőknek egy-két lelkes és szakértő játékost, akkor nagyobb eséllyel lehet zökkenőmentesen és mindenki megalégedésére megszervezni egy ilyen